

мосьпане, панове, батьку, сынку, пань-браты, хлопцы. Формули мовного етикету дають змогу бачити життя народу в мові, залежність мови від культури й духовності народу.

У романі О. Забужко «Польові дослідження з українського сексу» окреслюється ідентифікація персонажів за мовною ознакою. Російськомовні вислови стають засобом відтворення чужого культурно-мовного простору. Російською мовою говорить обслуга тоталітарного радянського режиму, яка прийшла заарештовувати батька – «антисовєтчика» – («трійко рум'яних з морозу, здорових самців, ляпання посвідченнями, «собирайтесь», татко метушливо шукав якісь папери, щось перекладаючи на столі тремтячими руками, привалений і жалюгідний» [5, с. 157], «мальчікі»-міліціонери на (радянському!) Хрещатику («а чзєво он»), російською говорить-дорікає чоловікові дружина музики-луреата («ти ж в Канаду собрался, – ляшала мати <...>, – ти головою своєюображаеш?» [5, с. 110–111]), російською говорить «представник народу» («у рабстві народ вироджується»), один із «хижкої навали торбешників»: «Вночі вона лежала на горішній полиці. Слухаючи какофонію різнотонного хропіння, й болісно любила свій нещасний народ, і народ – почув і відгукнувся: масивна постать забовваніла в спертій півтемряві, війнуло по лицю тяжким, збудженим віддихом: «Мамочка... малишка... Ну іди сюда, слиж? слиж мене?» [5, с. 98]. Рятуює ж героїню від глузу сакральне українське слово архетипної Матері нації («старенької бабці»), яка не побоялася вступитися за молоду жінку, бо знала силу рідного слова-оберегу: «Од проходу тремтячим голосом обізвалася старенька бабця: "Дайте їй спокій, чоґо ви причепилися до дівчини?"» [5, с. 97]. Бо лише рідна мова є рідним домом, лише вона дає захист від знеособлення, від моральної наруги, зберігає національну ідентичність. Письмениця згадує випадок, коли їй випало пережити таке відчуття: «В одній азіатській країні, де тебе з чемности прошено почитати рідною мовою – *you mean, it is not Russian?* – і ти стала читати, з обиди й розпуки (остопранцюватіли зі своїм *Russian*'ом ще тоді!) слухаючи тільки власний текст, ховаючись у нього, як в освітлений дім уночі заходячи й замикаючи за собою двері, й на півдорозі зненацька здала собі справу, що звучиш у дзвінкій, приголомшеній тиші: мова, дарма, що незрозуміла. На очах у публіки стяглася довкола тебе в прозору, мінливо-ряхтучу, немов із рідкого шкла виплавлювану, кулю, всередині якої, це вони бачили, чинилася якась ворожба: щось жило, пульсувало, випростувалось, розверзалось провалами, набігало вогнями – і знов затуманювалось, як і належить шклу од заблизького дихання, ти відчитала, оповита, просвітліла й захищена, оттоді-то було й втямити, що дім твій – мова, яку до пуття хіба ще кількясот душ на цілім світі й знає, – завжди при тобі,

як у равлика, й іншого, не пересувного дому не судилося тобі, кобіто, <...> власний текст боронив тебе од наруги й пониження, ти читала, як писала – на голос, ведена само-рухливою музикою вірша <...>» [5, с. 26–27].

На збереження української ідентичності «працює» на сторінках роману образ подруги. Авторка користується для опису її зовнішності та елементів убрання традиційним мовним інструментарієм – етнографізмами: «Ох як їй пасували «по-молодецьки» вив'язані *тернові хустки з випущеними поверх кожушка тороками – рум'янець на розложистих вилицях, як яблуко-циганка, гостренький, мишкуватий носик, складені чирвою вустонька*, суцільна цитата з фольклору, жива ілюстрація до Гоголівської «Ночі перед Різдом», і гумор у неї був – також гоголівський, класично український: коли баляндраситься з преповажною міною, а слухачі надривають боки» [5, с. 108]. Слова і рядки з народних пісень доповнюють архетипний український жіночий образ, акцентуючи на ще одній ментальній рисі українців, крім почуття гумору, – пісенності: «Дарка – співала, і саме народні пісні лепсько їй удавалися, була в неї, бозна-звідкіль, ота природна, жіноцьки-грудна – колодязним провалом углуб – етнічна інтонація, яку фіг' підробиш, і найупитіша компанія розм'якала, закишкала хляками в кріслах, шойно Дарка <...> заводила, на диво чисто, обличчя їй випоґоджувалось лагідним смутком, – *осипалися долі платочки тернового цвіту, чий-то-кінь стояв*, чутко нашорошивши уші, похитувався в березі *човен, та все хлюп-хлюп-хлюп*, шамшіла трава під чиєюсь скрадливою ступою, і *зносила вода вербове листя*, і все-все, скільки світу, зносила вода, жили на цій землі якісь безіменні люди, до чоґось прагнули, кохали й страждали...» [5, с. 109].

Отже, український художній дискурс значною мірою сприяє формуванню й збереженню української ідентичності, долучення до нього може бути надійним порятунком від знеособлення.

1. Гоголь Н. В. Собрание сочинений: в 8 т. / Н. В. Гоголь. – М.: Правда, 1984. – Т. 1. – 1984. – 482 с. 2. Гончар О. Т. Твоя зоря: [роман] / О. Т. Гончар. – К.: Дніпро, 1980. – 328 с. 3. Забужко О. Сестро, сестро: [повіді та оповідання] / Оксана Забужко. – Видання друге. – К.: Факт, 2004. – 240 с. 4. Забужко О. Друга спроба: [вибране] / Оксана Забужко. – К.: Факт, 2005. – 320 с. 5. Забужко О. Польові дослідження з українського сексу: [роман] / Оксана Забужко. – [Восьме видання]. – К.: Факт, 2006. – 176 с. 6. Костенко Л. Чоловіче мій, запрягай коня / Ліна Костенко // Антологія української поезії: у 6 т. / [упоряд. М. Острик]. – К.: Дніпро, 1985. – Т. 5. – 1985. – 509 с. 7. Коцюбинський М. М. Вибрані твори / М. М. Коцюбинський. – К.: Дніпро, 1974. – 512 с. 8. Наливайко Д. Теорія літератури й компаративістика / Дмитро Наливайко. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – 347 с. 9. Осьмачка Т. С. Старший боярин. План до двору: [романи] / Т. С. Осьмачка. – К.: Укр. письменник, 1998. – 239 с. 10. Юнг К. Г. Архетип і символ / К. Г. Юнг [сост. і вступ. ст. А. М. Руткевича]. – М.: Ренессанс, 1991. – 304 с.

Тетяна Росул

Формування етнокультурної ідентичності українців в умовах глобалізації

У статті розглядаються етнокультурні витoki ідентифікації особистості, визначено особливості її формування у світлі сучасних проблем глобалізації й інформатизації. Розкрито специфіку етнокультурної ідентифікації сучасного українця.

The article deals with the phenomenon of ethno-cultural roots of ethnic identity of a personality and with the peculiarities of its formation in the light of contemporary problems of globalization and informatization. Specific ethno-cultural identity of modern Ukrainians is also revealed.

Соціально-економічна, політична й духовно-моральна нестабільність сучасного суспільства та процеси глобалізації обумовлюють складність самовизначення особистості в соціокультурному просторі. Е. Еріксон підкреслював,

що «в наш час дослідження ідентичності стає таким самим стратегічним завданням, яким свого часу була проблематика несвідомого» [3, с. 396]. Саме через призму ідентичності можна пояснити зміни співвідношення суспільного

й особистого, біологічного і соціального, індивідуального та громадського, нетипового й стандартного, глобального і локального. В умовах глобалізації етнокультурна ідентичність уможливує збереження національних традицій українського суспільства, що обумовлює необхідність розуміння її сутнісних особливостей і тенденцій формування та актуалізує дослідження у даній сфері.

Поняття «ідентичність» останнім часом виступає в різних дисциплінарних контекстах і займає важливе місце у культуро-орієнтованих дискурсах. Виникнення феномена ідентичності пов'язують із психоаналізом (З. Фрейд, Е. Фромм, К.-Г. Юнг), який вкладає у це поняття цілісність особистості, тотожність і неперервність «Я» у мінливому світі.

Філософія, соціологія, антропологія, культурологія виявляють інтерес до взаємодії особистості із соціальним оточенням. Відтак, акцент у дослідженні феномена ідентичності переноситься на соціокультурне походження норм і цінностей, які формують образ людини. Під ідентичністю, як правило, розуміють ототожнення окремих індивідів чи соціальних груп з тією чи іншою роллю в процесі соціальної взаємодії, асоціювання самих себе та інших з певним образом у процесі соціальної комунікації. «Ідентифікація виступає обов'язковим структурним компонентом процесу розвитку – саморозвитку індивіда, котрий об'єктивно вписує себе в соціальний світ на відповідному, історично обумовленому рівні ідентифікації з його різними структурами і суб'єктами, а її смисл полягає у віднайденні себе в соціальному світі з його складною структурно-змістовною організацією» [5, с. 7].

Сучасні науковці звертають увагу на трансформацію практик ідентифікації, пов'язану з ціннісним плюралізмом, процесом глобалізації, формуванням нових моделей суспільства. З різних позицій проблематика формування ідентичності осмислюється П. Бурдьє, який піднімає питання про соціальні механізми перетворень тих чи інших ідентичностей; Е. Гідденсом, який визначив сучасні риси ідентичності особистості в епоху глобалізації. Онтологічний підхід до інтерпретації етнічної та національної ідентичності представлений у працях С. Арутюнова, Ю. Арутюняна, О. Бауера, Ю. Бромлея, Ж. Де Воса, М. Крюкова, С. Лур'є, Е. Сміта, К. Хюбнера та ін. Ю. Хабермас досліджує формування «комунікативної» особистості, а З. Бауман – ідентичності епохи індивідуалізованого суспільства. *Мета* даної статті – розкрити механізми формування етнокультурної ідентичності сучасного українця в умовах глобалізації культури.

Для відчуття власної цінності людині необхідне ототожнення себе з якою-небудь групою – конфесійною, етнічною, професійною, віковою (Е. Фромм), з історично сформованою системою ідей (Е. Еріксон). Процес соціальної ідентифікації завжди здійснюється через засвоєння і перетворення індивідом (чи групою індивідів) тих чи інших норм і цінностей, насамперед, етнокультурних. Етнічний простір і у фізичному, і в культурному, і в духовному аспектах, найбільш сприятливий, звичний, психологічно комфортний і передбачуваний, у якому індивід відчуває себе у відносній безпеці, в середовищі людей, близьких за світовідчуттям і тому здатних зрозуміти й допомогти. Етносоціум – це захисний механізм, який дозволяє його членам вижити, виробити оптимальні форми буття. «Свій життєвий світ – це, перш за все, етнічний світ, етнокультурне середовище (система соціальних норм, духовних і матеріальних цінностей та сукупність відносин)», – писав В. Хотинець [8, с. 48]. Основою етнічної ідентифікації є не стільки суспільні відносини, скільки

сутнісні структури самої особистості. Етнічність виступає як невід'ємний атрибут особистості і, не зважаючи на те, сильніше, чи слабше вона виражена в кожному конкретному випадку, вона є у кожного, навіть якщо людина проголошує себе космополітом.

Е. Сміт виділяє шість головних атрибутів етнічної спільноти: «групову власну назву, міф про спільних предків, спільну історичну пам'ять, один або більше диференційних елементів спільної культури, зв'язок з конкретним «рідним краєм» та чуття солідарності у значній частини населення» [6, с. 30]. Етнічна спільнота здатна до тривалого багатовікового існування завдяки самовідтворенню, вона розвивається природно-історичним шляхом і не залежить безпосередньо від волі окремих людей. Як зазначає С. Лур'є, «етнос володіє певним внутрішнім, не усвідомлюваним ні його членами, ні зовнішніми спостерігачами, культурним стрижнем, у будь-якому випадку унікальним, який визначає узгодженість дій членів етносу і виявляє себе назовні через різні модифікації культурної традиції, котра є вираженням певного спільного змісту» [4, с. 244].

Е. Еріксон виділяє такі найважливіші характеристики етнічних ідентичностей: «1) це – явище, що відтворюється в процесі соціокультурних практик; 2) головну роль в їх формуванні і розвитку відіграє культура, в якій вони і знаходять своє символічне вираження; 3) ці ідентичності формуються в ході взаємодії «біографії й історії», тобто суб'єктивного і об'єктивного факторів, звідси – розмаїття конкретних форм ідентичностей в кожному народі, етносі» [3, с. 129].

Найважливішою інтегральною характеристикою етнічної спільноти є культура як «специфічно національна парадигма життєтворення, яка, акумулюючи в матеріальних і духовних цінностях, знакових системах певні знання, значення, творчі здібності і уміння народу, виступає особливим щодо інших способом буття певного етносу» [7, с. 153].

Кожен етнокультурний елемент виконує певну функцію у формуванні етнічної ідентифікації. Так, на думку представників класичної філософії, саме мова є вираженням духу народу, характеру його мислення, адже у мові, її логіці, системі понять закладено першооснови культури, які визначають властиві для етносу стереотипи мислення. Однак, як показує практика, навіть всередині одного етносу існують великі мовно-діалектичні відмінності, які ускладнюють процес комунікації між його членами (іспанці, німці, китайці). Або ж мовна і етнокультурна ідентичності можуть не співпадати (наприклад, ірландці розмовляють англійською мовою).

Іншою значною етноідентифікаційною ознакою часто виступає історія народу і національна міфологія, які укорінені у суспільній свідомості. Тісно взаємопов'язаними з вищеназваними компонентами побудови образу «Ми» виявляються традиції етносу, елементи побутового світогляду і ментальність. Вони втілюють його головні концепції, роблячи їх зрозумілими для кожного члена, обертаючи принципи абстрактної ідеології на конкретні вирази, що породжують миттєвий емоційний відгук усіх верств спільноти. За допомогою церемоній, звичаїв та символів кожен член етносу бере участь у житті, почуваннях даної спільноти і через них щоразу посвячує себе їй долі.

Важливу роль в етнічній ідентифікації відіграє релігія, яка може сприяти її утвердженню, або втраті (якщо людина приймає «чужу» релігію). Поряд із зразками традиційної (чи фольклорної) культури, що зберігається і відтворюється різними поколіннями етносу, роль етноконсолідуючих факторів в наш час часто виконують традиції і символіка націо-

нальної державності, а також зразки художньої культури, яка часто сприймається як «культура національна». Остання є складним полікультурним утворенням, що репрезентує (відтворює) етнічні коди на новому рівні узагальнення (як правило, на основі форм, жанрів, що склалися у практиці професійних художніх традицій). Крім того, у постмодерністському суспільстві в якості певних етноідентифікуючих ознак починають виступати і різні псевдо-національні модифікації масової культури, котрі використовують окремі жанри, форми, символи й прийоми народної творчості і часто сприймаються широкими масами як справжній прояв національної культури, «втїлення душі й почуттів» народу.

Таким чином, важливими символами етнічності нині можуть бути як традиційні, споконвічно властиві тій чи іншій культурі елементи, так і міфологеми, їх різні модифікації, що пропагуються засобами масової інформації чи навіть національними елітами. Тобто сутність етнічної ідентифікації полягає у суб'єктивному символічному чи емблематичному використанні окремих аспектів культури для того, щоб відрізнити себе від інших етносів. Як зауважує В. Горський, «кожна національна культура в найглибших підвалинах своїх ґрунтується на певних символах та моделях ідентичності, що дозволяють відрізнити своїх «Ми» від чужих «Вони». Здебільшого в ціннісному відношенні своє, – те, що відрізняє «Нас» від чужих «Вони», – розглядається як таке, що репрезентує Істину, Добро, Справедливість, виступає критерієм оцінки міри цивілізованості того чи іншого народу. Адже ця міра, зрештою, визначається ступенем наближення чужих «Вони» до своїх «Нас» [2, с. 78].

В наш час реалізація етнокультурної ідентичності українців здійснюється у двох основних формах через традиційні форми культури й інститути громадянського суспільства: в умовах компактного проживання людей, котрі відносять себе до одного етносу, і в умовах етнокультурної дисперсії. З одного боку, етнокультурна ідентичність формується в процесі соціалізації й інкультурації як утворення загальноприйнятих цінностей (картини світу), моделей поведінки, психологічних рис, котрі сформувалися у процесі тривалого спільного проживання в межах певної соціальної системи (регіону, держави тощо). З іншого боку, у XXI ст. під впливом глобалізації відбуваються переміщення великих мас людей, що штучно перериває трансляцію культурних традицій і відтворення етнокультурного коду, ускладнює процес етнокультурної ідентифікації.

Процес ідентифікації в Україні загалом відбувається задовільно, в річці світових тенденцій, однак все очевиднішими постають розбіжності в засадах соціальної згуртованості, нестійкість ціннісних орієнтацій, слабкість інтегруючих ідей. Державні практики, спрямовані на формування національної ідентичності українців часто не результативні. Формування транснаціональної економіки і міжнародно-правової системи, екуменічного руху і світових інформаційних систем, синтез класичних ідеологій і формування усереднених стандартів соціального забезпечення знищує звичний простір ідентифікації. Ідентичність починає «звужуватися» до рівня субкультур. Відбувається «розчинення» традиційних категорій ідентичності, заснованих на груповій солідарності і культурних традиціях. З комунікативної культури суспільства витісняються історично сформовані форми спілкування. Традиція починає сприйматися як штучне обмеження вільного самовиявлення людини, а не як концентрація культурного досвіду поколінь. В такому суспільстві відбувається перехід до зовсім нової системи самоідентифікації, що дозволяє

вільно моделювати власне «Я» з різних інформаційних ресурсів оточуючого світу, конструювати власну ідентичність, а не шукати її у приналежності до тих чи інших спільнот і культурних традицій. Часто пошук індивідом своєї визначеності здійснюється не через співвіднесення власних пріоритетів із загальними етно-національними ідеями, а через міжсуб'єктні відносини, що характеризуються множинністю, швидкоплинністю, поверхневістю.

Найвпливовішими факторами ідентифікації в сучасному українському суспільстві є засоби масової комунікації й різноманітні інформаційні технології. Вони визначають символічні інтерактивні матриці, що конструюють сприйняття оточуючої реальності; формують єдиний інформаційний простір, сприяють міжкультурній комунікації; сприяють «омасовленню» потреб, смаків, ціннісних орієнтацій людей; імітують суб'єктність індивідів як вільних, свідомих, індивідуальних авторів своїх прагнень, думок, почуттів тощо. Саме вони визначають специфіку сучасної ідентичності, яка допускає існування одночасно декількох псевдо-ідентичностей. Під впливом численних інформаційних потоків свідомість поступово набуває рис дискретності, фрагментарності. Людина починає втрачати опору в житті, поступово нівелюються ціннісні орієнтації, що спричиняє духовну пустоту, часто спостерігаються процеси інформаційного відчуження і духовної апатії особистості, неврози і екзистенціальна спустошеність. У глобалізованому інформаційному просторі формується новий соціальний типаж: необтяжений вантажем сформованих та історично обумовлених стереотипів, який здатний маніпулювати будь-якими пластами інформації. Це, в свою чергу, породжує відчуття неповної реальності світу, відносну легкість адаптації до нових умов, здатність до гнучкого моделювання соціальних ролей, розкріпаченість соціальної поведінки. Таким чином, у суспільстві стрімко зростає різноманітність моделей поведінки. Під впливом цих факторів змінюється і вся система стратифікації суспільства, набуваючи більшої гнучкості, багатовекторності, фрагментарності. На зміну нормативній соціалізації людини приходять спонтанна самоорганізація соціальних груп.

Не можна не зважати і на той факт, що при переході України до ринкової економіки особистість постає перед вибором пропонованих світоглядних установок суспільства, що знаходяться під впливом процесів глобалізації, з одного боку, і вироблення національної стратегії – з іншого. Необхідним механізмом адаптації особистості в нових, сформованих ринковою економікою умовах, стає набуття нею нових рис і якостей, потрібних для успішного існування: гнучкості, креативності, прагматичності, відкритості до діалогу тощо. Тому формування ідентичності особистості, здатної робити правильний вибір стратегії життя перетворюється в один з важливих факторів збереження сучасної цивілізації.

В Україні вельми актуальною постає проблема вироблення певної національної стратегії, спрямованої на формування почуття національної гордості й патріотизму, які сприятимуть індивіду у налагодженні діалогу з представниками інших культур. Національна стратегія дозволить протидіяти глобальній тенденції маргіналізації особистості. У даній ситуації актуалізується впровадження принципів толерантності й мультикультуралізму в систему освіти, забезпечення взаємного співробітництва освіти, державних структур і засобів масової інформації. Звернення до глибинних архетипових коренів національної культури здатне активізувати в масовій свідомості процес регенерації національного образу світу, національної культури і втіленого

в ній суспільного ідеалу, що сприятиме відторгненню чужих для вітчизняного суспільства цінностей, норм, установок і моделей поведінки. Формування етнокультурної ідентичності в умовах глобалізації стане фактором досягнення соціальної згуртованості і життєздатності нації, зміцнення культурних ресурсів її відтворення.

Можливості прояву значної кількості різних тенденцій в процесі ідентифікації сучасного українця, обумовлених особливостями цивілізаційного поступу України, актуалізує необхідність визначення векторів її динаміки і подальшого дослідження механізмів її формування.

1. Бауман З. Идентичность в глобализирующемся мире // Индивидуализированное общество / З. Бауман. – М.: Логос, 2005. – 390 с.
2. Горський В. С. Глобалізація культури як проблема України / В. С. Горський // Наукові записки НАУКМА. – Т. 20. Спеціальний випуск: У двох частинах. Ч. 1. – К.: КМ Academia, 2002. – С. 74–81.
3. Эрикссон Э. Детство и общество / Э. Эрикссон / Пер. с англ. и науч. ред. А. А. Алексеев. – СПб.: Летний сад, 2000. – 592 с.
4. Лурье С. В. Историческая этнология: Учебное пособие для вузов / С. В. Лурье. – М.: Гаудеамус, 2004. – 624 с.
5. Сайко Э. В. Идентификация как способ социального бытия и идентичность как форма субъектного самоосуществления / Э. В. Сайко // Мир психологии. – 2004. – № 2. – С. 3–11.
6. Сміт Е. Д. Національна ідентичність / Е. Д. Сміт / Пер. з англ. П. Тарашук. – К.: Основи, 1994. – 224 с.
7. Феномен нації: основи життєдіяльності / За ред. Б. В. Попова. – К.: Товариство «Знання», КОО, 1998. – 264 с.
8. Хотинец В. Ю. Этническое самосознание / В. Ю. Хотинец. – СПб.: Алетейя, 2000. – 235 с.

Ірина Снежкова

Трансформація поглядів і уявлень молоді про еліту і владу Росії та України

У статті висвітлено результати дослідження трансформації поглядів та уявлень молоді про еліту і владу Росії та України, які формуються під впливом виступів політиків, інформаційних повідомлень у ЗМІ, а також підручників для середніх шкіл та вищих навчальних закладів.

In the article the results of studying of the transformation of views and imaginations of Youth about Elite and Authorities in Russia and Ukraine formed under the influence of Politicians' Speeches, informative reports in mass media as well as textbooks for Secondary and High Schools.

На протязі останніх років ми досліджували, якою образом створюється в свідомості населення двох країн в результаті виступів політиків, інформації транслируваної через ЗМІ, з допомогою шкільних і вузовських підручників по історії останніх десятиліть. Основна мета нашої роботи заключалась в дослідженні змін, які відбулися в уявленнях молоді Росії та України об елітах та владі двох країн за останні роки.

Задачі дослідження передбачали вивчити: 1) основні функції, які повинні виконувати еліта в суспільстві; 2) конкретних людей, стосуються до еліти; 3) здатність еліти справлятися зі своїми задачами; 4) дистанцію між владою і народом; 5) візуальні образи влади і народу. *Об'єкт дослідження*: в 2007–2010 рр. було опитано 600 студентів в м. Москві, м. Києві та в Криму (м. Севастополь, м. Сімферополь). Дослідження проводились в Росії: в Російському державному гуманітарному університеті, Московському державному університеті дизайну та технологій, в державному університеті гуманітарних наук, в Московському педагогічному університеті ім. В. І. Леніна, Московському педагогічному університеті ім. М. А. Шолохова. На Україні в Києво-Могилянській академії, державному університеті театру, кіно і телебачення, Національному медичному університеті, в Таврійському державному університеті та філіалі МГУ в Криму.

Методи дослідження включали в себе соціологічний опит та проведення рисуночного тесту, на тему «образ влади і народу» [1; 2; 3]. Перший підхід передбачав вивчення сприйняття молоддю еліти двох країн на раціональному рівні. Завдяки методу аналізу рисунків вивчалось проявлення бессвідомого в характеристиці молоддю політиків двох країн.

Результати дослідження. Молоді люди Росії та України мали схожі уявлення об еліті. По їхньому (по числу виборів найбільш повторюючись відповіді), «Елітою можна вважати людей, які мають високе положення в сфері своєї діяльності – політики, бізнесмени, діячі культури та спортсмени»; «Еліта – це люди, здатні покращити життя суспільства»; «Еліта повинна вміти організувати суспільство так, щоб воно постійно рухалося вперед».

Слід вивести часті зустрічаючі аспекти серед відповідей молоді, стосуючі пошуку морального та духовного початку, обов'язкового для представників еліти: «Еліта – це люди з духовною культурою, високоосвічені, болючі душою за свою країну, з чистою моральною основою». Однак багато респондентів відзначали різницю між бажаним образом еліти та існуючим в реальній житті. «К сожалению, существует разница между элитой, которая имеет духовную и моральную основу и той элитой, которая нами руководит, заботясь не о благе народа, а о своем кармане». В Росії виразителем духовної еліти суспільства частіше інших називали письменника А. Солжениціна. В Україні духовну еліту, по думці більшості, представляє поетеса Л. Костенко.

На питання про основні функції еліти, ми отримали різноманітні відповіді, частину з яких відображала довіру до можливостей еліти: «Еліта повинна керувати державою, бути в авангарді розвитку науки та високих технологій, піднімати життєвий рівень населення». Однак, близько третини респондентів обох країн виявили повне недовіря до можливостей еліти: «Еліти взагалі не повинно бути, їй краще розчинитися в народі»; «От еліты ничего не следует ждать, лишь бы не мешала».

З позицій репутаційного методу ми намагались вивчити, хто сьогодні є елітою, з точки зору молоді, елітою в політичній, економічній, науковій, культурній, спортивній сферах та в області шоу-бізнесу. Представляємо найбільш повторюючі відповіді.

Росія. Політична еліта: Д. Медведєв, В. Путін, В. Зюганов, В. Жириновський. Бізнес-еліта: Р. Абрамович, О. Дерипаска, В. Потанин, М. Прохоров. Наукова еліта: Ж. Алферов, В. Садовничий, С. Королєв, Д. Лихачев. Культурна еліта: А. Солженицін, Н. Михалков, Т. Толстая, І. Глазунов. Діячі шоу-бізнесу: А. Пугачєва, Ф. Киркоров, Л. Лещенко, І. Кобзон. Журналістська еліта: Л. Парфєнов, М. Леонтьєв, А. Малахов. Спортивна: І. Слуцька, Е. Плющенко, М. Сафін, А. Кабаєва.

Україна. Політична еліта: В. Ющенко, Ю. Тимошенко, В. Янукович, В. Литвин. Бізнес-еліта: П. Порошенко, Р. Ахметов, В. Пинчук. Наукова еліта: Б. Патон, О. Чалый,